

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ЯК СПОСІБ ЗАПОБІГАННЯ ПОМИЛОК І ШАХРАЙСТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ

Внутрішній контроль є невід'ємною, постійно діючою функцією системи управління будь-якого суб'єкта господарювання. Чим краще організований внутрішній контроль, тим легше прослідкувати за операціями та подіями, які відбуваються на підприємстві, виявити певні недоліки та вчасно запобігти порушенню.

Ще кілька років тому ніхто навіть не міг уявити, що внутрішній контроль буде настільки важливим, що без нього неможливо буде організувати і вести облік на підприємстві. По при те, що значна кількість підприємств мають ефективно організовану систему внутрішнього контролю, кількість виявлених помилок та шахрайських операцій зростає щороку.

У 2012 р. зареєстровано 23,3 тис. випадків шахрайства, що на 5,1 % більше, ніж за аналогічний період минулого року. Питома вага шахрайств збільшилась порівняно із 2011 р. і становила 5,3% у структурі зареєстрованих злочинів.

У сфері бухгалтерського обліку вивченням питань виявлення господарських порушень, незаконних дій через систему внутрішнього контролю займалися вчені: О.Б. Акентьева, М.В. Борисенко, Т.А. Бутинець, Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, Є.В. Калюга, Дм.Л. Кузьмін, Л.В. Нападовська, Н.А. Остап'юк, В.П. Пантелеєв, І.А. Панченко, С.М. Петренко.

Якщо оцінювати стан внутрішнього контролю на підприємствах України, то він у більшості випадків характеризується як незадовільний. Основною причиною виникнення проблем є те, що власники підприємств, не розуміючи сутності, мети, завдань, важливості внутрішнього контролю, не приділяють належної уваги побудові ефективної системи його здійснення.

Вчасно не виявлена, не виправлена помилка може призвести до неприємних наслідків – виникнення шахрайства. Немає ні однієї людини, яка є застрахованою від здійснення помилок. Імовірність шахрайства значно зменшується, якщо кожен працівник підприємства знає свої посадові обов'язки та розуміє персональну відповідальність за виконання своєї роботи.

Правильно організований внутрішній контроль повинен не тільки виявляти недоліки та порушення, а й запобігати їм, а також сприяти їх своєчасному усуненню.

Внутрішній контроль – це сукупність заходів, що вживають всередині підприємства, які забезпечують запобігання та виявлення операцій з господарськими засобами та джерелами і дій посадових осіб, що суперечать цілям їхньої діяльності або вимогам чинного законодавства.

Чітко врегульована система внутрішнього контролю на підприємстві – це основа для прийняття управлінських рішень. Вона служить критерієм якості розробки та реалізації таких функцій управління як: планування, облік, економічний аналіз діяльності господарюючого суб'єкта. Здійснення внутрішнього контролю попереджає, виявляє, усуває недоліки та порушення, що виникають у процесі господарської діяльності підприємства, зокрема відхилень від норм чинних нормативно-правових актів, облікової політики, установчих документів, планів підприємства, помилок і шахрайських операцій, завдяки раціонально організованому внутрішньому контролю на підприємстві.

Основними причинами здійснення помилок та шахрайських операцій є свідомі та несвідомі дії посадових осіб, які займаються підготовкою даних про діяльність підприємства.

Помилка – це ненавмисне перекозчення фінансової інформації в результаті арифметичних чи логічних помилок в облікових записках і розрахунках, в свою чергу, як шахрайство – навмисно неправильне відображення і представлення даних обліку і звітності службовими особами та керівництвом підприємства.

Основними об'єктами внутрішнього контролю є: ресурси (активи і джерела їх формування, власний капітал та зобов'язання), процеси (діяльність підприємства: операційна, інвестиційна, фінансова) та результати діяльності (доходи та витрати, від співвідношення яких залежить конкретний фінансовий результат).

Під час здійснення внутрішнього контролю на підприємстві потрібно визначити його мету, безпосередні завдання і функції та враховувати фактори, що впливають на організацію контролю.

Мета і завдання служби внутрішнього контролю залежать від розміру, структури підприємства, технічного рівня управління, організаційної структури управління, розподілу посадових обов'язків, складу аналітичної служби та потреб керівництва.

При визначенні суб'єктів внутрішнього контролю доцільним є розподіл їх на групи: суб'єкти, до функціональних обов'язків яких входить лише здійснення контрольної діяльності (відділ технічного

контролю, контрольно-ревізійний відділ): суб'єкти, до функціональних обов'язків яких входять здійснення як контролю, так і виконавчої діяльності (бухгалтерська служба); суб'єкти, до функціональних обов'язків яких контрольна діяльність не включена, проте здійснюється в силу виробничих потреб підприємства (начальники служб, підрозділів, майстри технологічного обладнання); суб'єкти, що виконують контрольні функції з метою реалізації власних завдань управління виробничими витратами (планово-економічний відділ, відділ праці і заробітної плати).

Здійснення внутрішнього контролю потребує розроблення певної стратегії перевірки з метою уникнення повторних перевірок, мінімізації витрат часу та високої якості роботи. Тому доцільно створювати службу внутрішнього контролю, яка сприяє організації ведення бухгалтерського обліку, впровадженню ефективної, достовірної та повної інформаційної системи управління для своєчасного виявлення та усунення недоліків і порушень у здійсненні господарських операцій. Професійний склад служби внутрішнього контролю визначається залежно від обсягів діяльності та потреб керівництва.

Основними завданнями діяльності служби внутрішнього контролю є:

- оцінка системи бухгалтерського обліку та контролю на підприємстві;
- порівняння фактичних показників діяльності підприємства з плановими, середньогалузовими та фінансовими даними;
- перевірка дотримання зовнішньої і внутрішньої нормативної бази;
- розробка організаційних регламентів;
- координація діяльності служби внутрішнього контролю;
- організація системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів;
- узагальнення та використання результатів внутрішнього контролю для прийняття ефективних управлінських рішень.

Чітко організована та налагоджена система внутрішнього контролю – це ефективний спосіб підприємства щодо запобігання помилок та шахрайських операцій, що призведе до зменшення фінансових втрат підприємства та сприятиме отриманню позитивного фінансового результату від господарювання.

Таким чином, незважаючи на доволі вагомі наукові напрацювання, зміна умов господарювання більшості підприємств породжує нові проблеми. Одна з головних проблем – управлінський персонал підприємства приділяє незначну увагу внутрішньому контролю або взагалі відсутній внутрішній контроль. Адже саме завдяки внутрішньому контролю можна вчасно виявити помилки і факти шахрайства, а також вжити необхідних заходів щодо попередження можливих втрат підприємства. Функціонування служби внутрішнього контролю на підприємстві є надійною гарантією недопущення в майбутньому необґрунтованих і незаконних дій працівників підприємства, неправильних та неефективних управлінських рішень.